

LŐVEI PÁL

„...JELEN LEVELÜNKET
...SZOKOTT PECSÉTJEINKKEL
MEG IS ERŐSÍTETTÜK...”

Sokpecsétes oklevelek megpecsételési folyamata

1491. november 7-én II. Ulászló magyar és Miksa római király (a későbbi császár) békét kötött Pozsonyban. Az 1463-ban III. Frigyes német-római császár és Mátyás magyar király között létrejött Bécsújhelyi békét megújító szerződés szerint a Habsburgok a magyar és a cseh trón örökösei, amennyiben Ulászlónak nem születik törvényes fiú utódja, de Miksa addig is használhatja a magyar királyi címet, és örökösödési jogának tiszteletben tartására Magyarország főméltóságai esküt tesznek.¹ A többek között ezt is elfogadni hivatott országgyűlést a következő év február 2-ára hívták össze Budára, ahol a Pozsonyi béke megerősítésére március 7-én sor is került.² A középkori magyar diplomatika fennmaradt emlékei között különleges az az oklevél-együttes, amellyel ezen a napon, majd a következő másfél-két év folyamán a főpapok és főurak jelentős része, a nemesi rendek és a királyi városok esküvel kötelezték magukat a Habsburg trónöröklés elismerésére. A megerősítés központi aktusaként az ország főpapjai, Magyarország és Erdély bárói és előkelői, valamint a horvát és szlávón rendek három külön, rendre 12, 68, illetve 62 pecséttel (egy-két darab ezen kívül leesett és elveszett) ellátott oklevéllel fogadták el a békeszerződés döntéseit.³

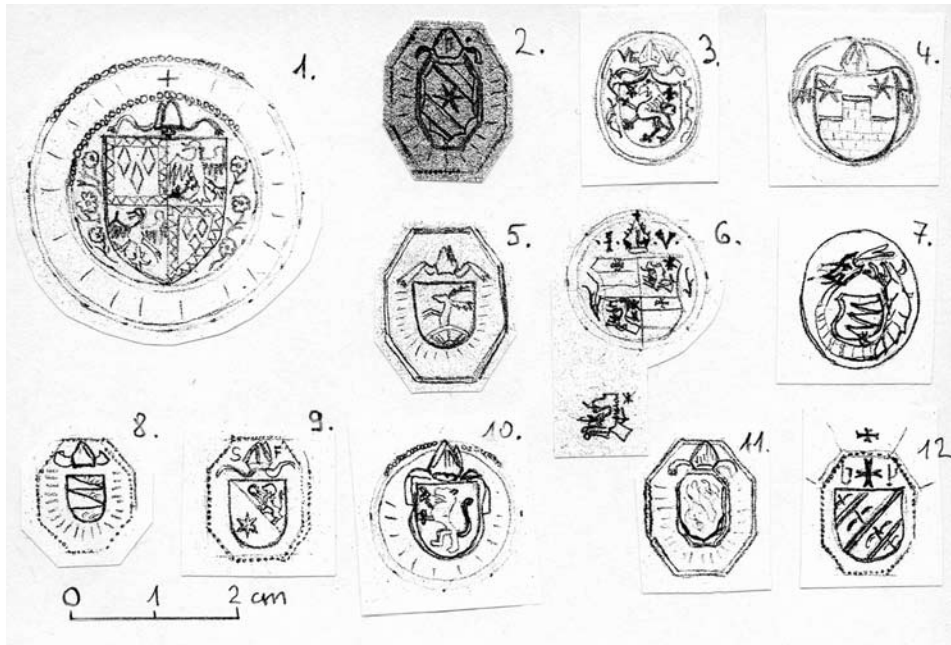
Az 1492. évi oklevelek nyújtják a legjobb betekintést abba a munkamenetbe, ahogy az ilyesfajta sokpecsétes oklevelek⁴ készülhettek, illetve megpecsételésükre sor kerülhetett. Mindhárom oklevél pecsétjeinek fészkei egységesen 58–60 mm átmérőjűek (a perem rongáltabb vagy épebb voltának függvényében), és teljesen szabályosak és egyformák, mivel ugyanabba a fából esztergályozott formába öntötték a viaszt, ahogy azt a hátoldal szabályos ívfelületén megjelenő, finom, koncentrikus lenyomatok is mutatják. Az országgyűlés döntésének meghozatalakor nyilvánvalóan annyian voltak jelen, hogy gyanítható volt, a teljes „pecsétgyűjtemény” egy oklevélen nem helyezhető el, ezért egy logikus rendszer szerint a fent említett három részre bontották a társaságot. Az oklevelek szövegében szereplő személyek lehettek jelen a döntésnél, az iratok elkészítése azonban időt vett igénybe, így a magyar rendek oklevelén a pecsételés során néhányan (homonnai Druget

¹ *Magyarország történeti kronológiája*. I. Főszerk. Benda Kálmán. Budapest, 1981. 320.; A békekötésről részletesebben, a pozsonyi tárgyalásokon részt vett magyar küldöttség által kiállított békeoklevél (Bécs, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Allgemeine Urkundenreihe – a továbbiakban: HHStA AUR – 1491.XI.7.; DF 287331) magyar fordításával (Köblös József) ld.: KÖBLÖS JÓZSEF – SÜTTŐ SZILÁRD – SZENDE KATALIN: *Magyar békekötések 1000–1526*. Pápa, 2000. 238–265. – a címben idézett hely: 265.

² *Magyarország történeti kronológiája* 1981. i. m. 320–321.

³ Bécs, HHStA AUR 1492.III.7.; közli, a pecsétek mintegy negyedének rajzával együtt: FRIEDRICH FIRNHABER: *Beiträge zur Geschichte Ungerns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. 1490–1526*. Különlenyomat az *Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen* 1849. II. kötetének III. és IV. füzetéből.

⁴ Ezek vizsgálatába Engel Pál javaslatára és segítségével fogtam bele.

- A pozsonyi békeszerződést megerősítő főpapok oklevelére (Bécs, HHStA AUR 1492.III.7.) függesztett pecsétek vázlatos rajza (Lővei Pál): 1. Estei Hippolit esztergomi érsek; 2. laki Tűz Osvát zágrábi püspök, kincstartó; 3. Farkas Bálint váradi püspök; 4. Ernuszt Zsigmond pécsi püspök; 5. Bakócz Tamás győri püspök, fő- és titkos kancellár; 6. ifj. Vitéz János veszprémi püspök; 7. Szokoli János csanádi püspök; 8. Báthori Miklós váci püspök; 9. Fodor István szerémi püspök; 10. Szegedi Lukács boszniai püspök; 11. Kálmáncsehi Domokos székesfehérvári prépost (kivehetetlen címerábra); 12. Beriszló Bertalan vránai perjel

Gáspár, rátóti Gyulafi István, valamint a két Kanizsai testvér és a három gersei Pető közül egy-egy) a felsoroltak közül már hiányoztak, Hédervári Miklós viszont mintha kétszer is pecsételt volna, talán valamelyik a felsorolásban nem szereplő rokona helyett. Szekcsői Herceg László a maga és fivére, Bernát nevében pecsétjét kétszer is lenyomtatta, köztük azonban két másik pecsét található, valószínűleg nem derült ki azonnal, hogy Bernát időközben eltávozott a helyszínről. Az ugyancsak testvérpár Dombai Pál és Miklós egyazon gyűrűtől származó pecsétlenyomata között egyenesen hét pecsét függ. Paksi (Pakosi) Albert egymás után kétszer pecsételt, az egyik Paksi Pál nevében történt. Ugyancsak két egymás utáni, egyforma pecsét tartozik bajnai Bot Jánoshoz és Andráshoz. Csáki Imre ugyanakkor nem szerepel az oklevél névsorában, pecsétje azonban rákerült az iratra. A pecsétek sorrendje eleinte – ameddig a rangsorra alighanem leginkább kényes ország-nagyok voltak soron – megfelel a nevek sorrendjének, a 13. és 14. helyen azonban békési Drágfi Bertalan és Perényi Imre pecsétje már felcserélődött, a cserék hátrébb gyakoribbá váltak, és például az 53.-nak rangsorolt dobozi Dánfi András pecsétje a 63. helyre került. A horvát rendek oklevelén a sokkal kevésbé ismert címerek következtében a leesett pe-

csétek azonosítása eddig sok esetben nem sikerült, és a kettesével, sőt hármasával egyező pecsétlenyomatokból mintha több lenne, mint az azonos családból származó „párokból”, így egyesek más családhoz tartozó személy helyett is pecsételhettek.

Az országgyűlési határozatnak azonnal híre mehetett a Budán tartózkodó, de a gyűlés helyett más ügyes-bajos dolgukat intézők körében; Sopron és Pozsony városának alább ismertető eseteiből akár azonnali királyi vagy országgyűlési utasításra is gondolhatunk.

A három említett oklevélen kívül ugyanis még ugyanezen a napon hét további oklevél is kelt Budán: Kinizsi Pál temesi ispán és az alsó részek kapitánya, valamint Bátori István országbíró és erdélyi vajda egyéni oklevélen is kinyilvánították csatlakozásukat, pedig a magyar rendek oklevelén is szerepelt pecsétjük. Váradi Péter kalocsai érsek és Geréb László erdélyi püspök a közös főpapi oklevélről valamilyen oknál fogva „lemaradt”, így külön okleveleket állítottak ki, hasonlóan a három Szentgyörgyi és Bazini grófhhoz, Jánoshoz, Péterhez és Simonhoz, akik hárompecsétes oklevelet bocsátottak ki. Azonnal csatlakozott egy-egy oklevéllel Buda és a közeli Pest városa is. A 7-én kelt nagy oklevelek egyikén is szereplő Ráskai Balázs 16-án még szükségét érezte önálló írás kiállításának és megpecsételésének, ugyancsak Budán.⁵ Ezen oklevelek pecsétjei, Szentgyörgyi János és Péter nagyméretű pecsétlenyomata, valamint Buda pecsétje kivételével ugyancsak a sokpecsétes oklevelek pecsétfészkeivel egyező fészkekbe kerültek.

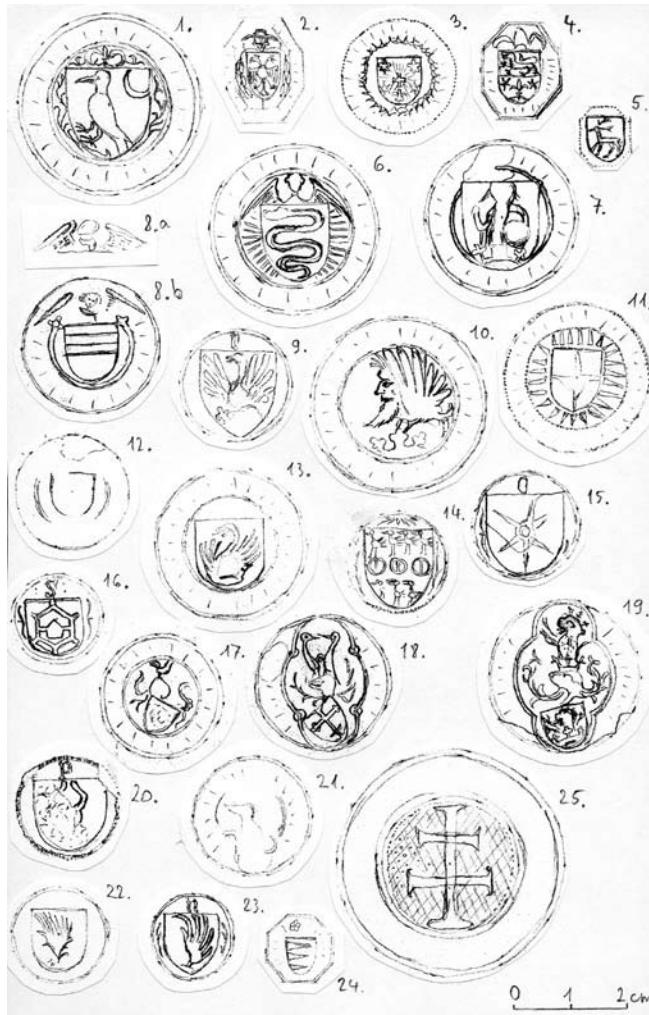
A március 7-i procedúrából kimaradtak még hosszú időn át bocsátották ki okleveleiket. Antal nyitrai püspök 1492. március 17-én Budán csatlakozott (korábban nyilván nem tartózkodott még a helyszínen), oklevelén az „egyen”-pecsétfészkekbe nyomott pecsétjével. Kolozsvár városa április 27-én, Beszterce április 29-én, Brassó május 1-én, Nagyszeben, Segesvár és a hét szász szék együtt május 6-án, két szász szék nevében Medgyes ugyanezen évben, nap megjelölése nélkül, de feltehetően Brassó és Nagyszeben időpontjai között adott ki oklevelet saját városában, természetesen már nem a budai formába öntött pecsétfészket használva (de Kolozsvárét ugyancsak esztergályozott, 75 mm átmérőjű formába öntötték). A dátumokból arra lehet következtetni, hogy egy küldönc járhatta körbe az erdélyi városokat, csatlakozásukat kérve. Az 1492. március 7-i magyar és erdélyi oklevelet megpecsételő Drágfi Bertalan, illetve a korábban hiányzó Kanizsai László és Czobor Márton nándorfehérvári bán 1493. november 22-én, illetve 25-én, Budán egyéni oklevelet állított ki.⁶ Ezeknek pecsétfészkei már nem egyeznek a korábbi szabályos alakúakkal.

1492. június 5-én Pozsony, miután 1492. május 29-i dátummal a király megküldte neki a békekötés másolatát, hogy a város írja alá és tegyen rá esküt külön oklevélben, kijelentette, hogy kész az 1491. évi egyezséget elfogadni és magát ahhoz tartani.⁷ 1494. március 11-én II. Ulászló Budáról még utasította a soproni tanácsot, hogy a többi város

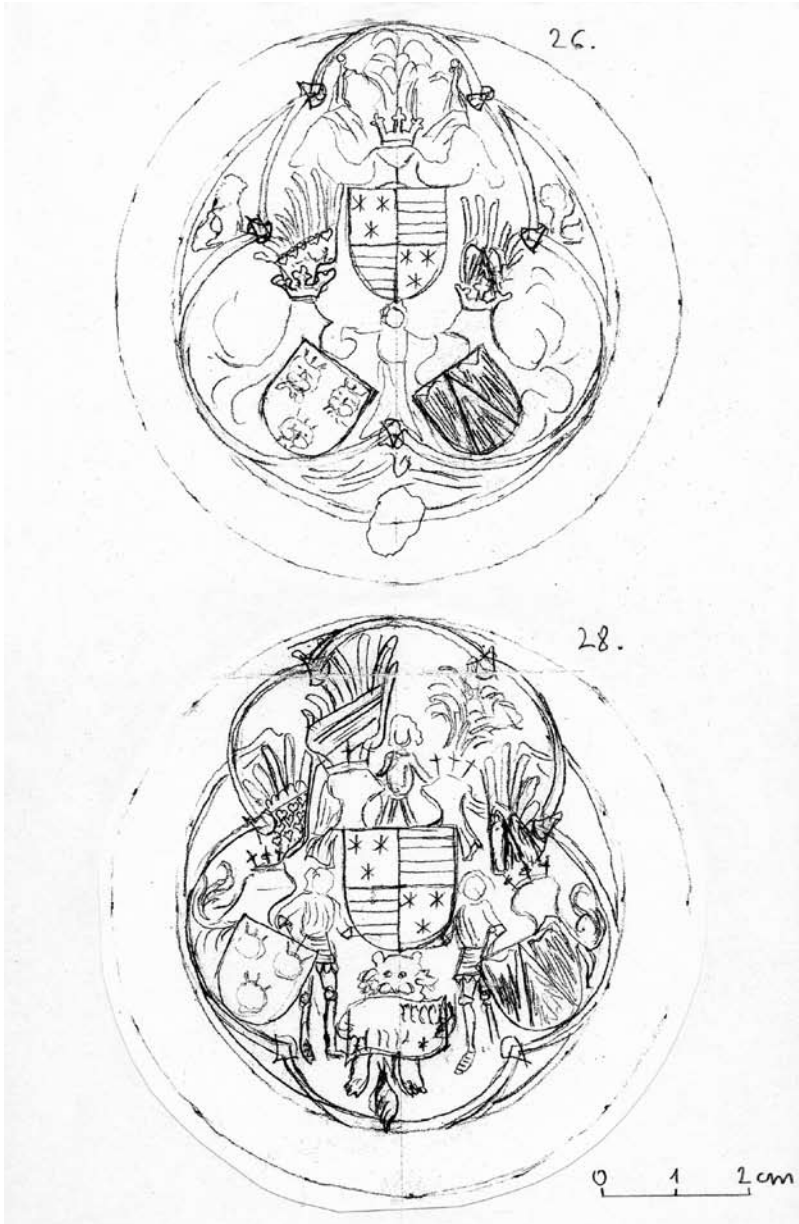
⁵ Valamennyi Bécs, HHStA AUR, a megfelelő dátumoknál.

⁶ Valamennyi Bécs, HHStA AUR, a megfelelő dátumoknál; FRAKNÓI VILMOS: *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*. Budapest, 1896. (A magyar nemzet története, IV.) 354. összesen csak tizenöt 1492. március 7. és május 6. között kelt bécsi oklevélről tud, tehát a medgyesi és a három 1493-ból való oklevélen kívül a meglévőknél eggyel kevesebbről, a Kinizsi Pálén kívül említi viszont Corvin János és Szapolyai István önálló okleveleit is, amelyeknek azonban Bécsben nincs nyoma (vö.: Bécs, HHStA Signatur XIV/13: Repertorium über das Hungarische Archiv).

⁷ ORTVAY TIVADAR: *Pozsony város története*. III. *Mellékletek Pozsony 1300–1526. évi történetéhez*. Pozsony, 1894. 107.

Az 1452-es bécsi szövetségkötés oklevelére (Bécs, HHStA AUR 1452.III.5.) függesztett pecsétek vázlatos rajza (Lővei Pál): 1. Hunyadi János kormányzó; 2. Szécsi Dénes esztergomi érsek; 3. Kálnói András pécsi püspök; 4. Vitéz János váradi püspök; 5. Döbrönte (Himfi) Tamás pannonhalmi apátsági kormányzó; 6. Garai László nádor; 7. Pálóci László országbíró; 8. Újlaki Miklós erdélyi vajda [a: angyalalak az 1452. évi oklevél pecsétjéről; b: a bécsújhelyi béke HHStA AUR 1463.VII.18.(19.) oklevelének hasonló, de jobb állapotú 3. pecsétje]; 9. Rozgonyi György pozsonyi ispán; 10. Perényi János tárnokmester; 11. Kórógyi János macsói bán; 12. azonosíthatatlan (talán Szécsi János); 13. Rozgonyi Rinold székelyispán; 14. Homonnai Bertalan; 15. Bazini Gróf Imre; 16. ónodi Cudar Simon; 17. bátmonostori Töttös János; 18. Necpáli László; 19. Berencsi (Tornai) Szilveszter; 20. Lendvai Pál; 21. azonosíthatatlan; 22. Kanizsai Imre; 23. Kanizsai Miklós; 24. gúti Ország János; 25. országtanács

Az 1452-es bécsi szövetségekötés oklevelére (Bécs, HHStA AUR 1452. III. 5.) függesztett pecsétek vázlatos rajza (Lövei Pál): 26. Cillei Frigyes, Cili, Ortenburg és Zagoria grófja, szlavón bán; 28. Cillei Ulrik, Cili, Ortenburg és Zagoria grófja, szlavón bán (az ábráról hiányzó 27., majd a 29-től folytatódó pecsét sor az osztrák főrendek tagjaié)

példáját követve ők is állítsanak ki egy oklevelet arról, hogy a pozsonyi béke értelmében Ulászló magszakadása esetén megválasztják Miksa német királyt vagy utódját magyar királynak; az utasítás mellékleteként, mint követendő példát, a város megkapta Buda 1492. március 7-én kelt oklevelének másolatát; az oklevelet egyébként közvetlenül a hainburgi városházára kellett elküldeniük.⁸

Az összesen 160-nál több pecsétet hordozó 1492–1493-as magyarországi „oklevél-csokornak” (az alighanem elpusztult pozsonyi és a soproni példa azt mutatja, hogy még több is lehetett eredetileg) más hazai párhuzama nincs, leginkább az osztrák *Mailberger Bund* 1451. október 14-én kelt, az ausztriai rendek III. Frigyes elleni szövetségi egyezményének két okleveléhez hasonlítható.⁹ A Mailbergi szövetség két ausztriai oklevelének kezdősorai majdnem teljesen egyeznek: „Wir All Prelaten, Baronen, Herrn, Ritter und Knecht, und die vom Steten Die in dem landt ze osterreich gessen, und wannhaft sind. Sovil der Ire Insiegl an den brief gehangen haben, und noch hinfür [...], Ire Insigel, an den brief hanngen werden.”¹⁰ Azaz, már az oklevél kiállításánál azzal számoltak fogalmazói, hogy az egyezmény nyitott lesz, vagyis később is csatlakozhatnak hozzá a pecsétjükkel a jövőben azt megerősítők. A két oklevél egyforma nagyságú hártýára íródott, és visszahajtott aljukba három pár kerek lyukat vágtak, amelyekbe lila fonott zsinórt fűztek. Az egyik oklevélen („B”-jelű) a lyukaknál alul és felül azok kiszakadását gátló kis fa rudacs-kákkal erősített zsinór ma is a helyén van; rajta a 46 előre elkészített pecsétfészekből csak 39-be került végül pecsét. A másik („A”-jelű) oklevél anyaga nem bírta a ráfüggesztett pecsétek súlyát, a lyukaknál kiszakadt (restaurálásra is szorult), és a pecsétek egy nagy (új) dobozban külön található: hosszú, fonott lila zsinórjuk egyik végén terjedelmes hurkot alkot, a másik végét rányomott pecsét zárja, és mind a hurkon, mind a további szakaszon a zsinóron áthurkolt pergamenszalagokon, ritkábban különböző színű, fonott zsinórokon függnék a pecsétek. A huroknál egy kis rákötött fa pálcá is található, hírmondóként abból a három párnnyiból, amely a másik oklevélen eredeti helyén megmaradt. A pergamenszalagokon egy még 15. századi számozás található. Korábbi híradás még 258 pecsétet említ¹¹, jelenleg 254 van meg, ebből kettő leszakadva. A kevesebb pecsétű oklevelet a Mailbergben jelenlévők pecsételték meg, a másikat körbehordozták az országban, és csoportonként függesztették rá a pecséteket: például 1451 karácsonya és 1452. január 9. között Felső-Ausztriában, Wels-ben volt, ahol a 140. és 182. számok közötti pecsétek kerültek rá, 1452. január 10. és február 3. között az alsó-ausztriaiak voltak soron a 183. és 224. szám között, február 3-án ismét Felső-Ausztriába vitték, hogy a tartományi

⁸ HÁZI JENŐ: *Sopron szabad királyi város története. 1/6. Oklevelek és levelek 1482-től 1520-ig*. Sopron, 1928. 91–92. (81. sz.)

⁹ Bécs, HHStA AUR 1451.X.14. A és B., vö.: JOSEPH CHMEL: *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maximilian I. Zweiter Band. Geschichte K. Friedrichs IV. als Koenig (1440–1452)*. Hamburg, 1843. 643–648.; KARL GUTKAS: *Der Mailberger Bund von 1451. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts I–II. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 74. 1966. 51–94, 347–392.

¹⁰ Az „A”-jelű oklevélben (a „B”-jelűből hiányzik a bárók és a városok említése, és „landt und fürstentumb osterreich” szerepel)

¹¹ CHMEL 1843. i. m.

gyűlésen (*Landtag*) tovább gyűjtsék a pecséteket; egyébként Alsó-Ausztriában is a tartományi gyűlés szolgáltatta a legjobb alkalmat nagyobb számú pecsét összeszedéséhez.¹²

Még folyt az ausztriai pecsétgyűjtés, midőn Pozsonyban tárgyalásra gyűltek az osztrák, cseh és magyar rendek képviselői. A csehekkel nem sikerült a megállapodás, a magyarokkal egy nagyobb szabású bécsi összejövételben egyeztek meg az osztrákok.¹³ A pozsonyi országgyűlés Hunyadi János kormányzó vezetésével küldöttséget menesztett Bécsbe, ahol 1452. március 5-én került sor a magyar és osztrák rendek, valamint Cillei (II.) Frigyes és (II.) Ulrik grófok szövetségekötésére III. Frigyes ellen, V. László kiszabadítása (és a Szent Korona visszaszerzése) érdekében.¹⁴ A király egyébként szeptember 4-én ki is szabadult, de a mi témánkba vágó eredmény egy olyan sokpecsétes oklevél¹⁵, amelyet a magyar vonatkozású anyagban egyedülálló módon a magyarok és osztrákok közösen készítettek el és pecsételtek meg. (A nemzetközi szerződéseknél többnyire külön „ratifikációs” oklevelet állítottak ki a két ország képviselői, ismertek olyan példák is, amikor mindkettő fennmaradt.¹⁶) Az 1452. évi közös oklevél szövegében Hunyadi négy magyarországi főpap, 19 országnagy és főnemes (a névsorban és a pecsétek sorában azonban található eltérések), valamint hét város bírása követi (az utóbbiak nem pecsételték meg az írást, de a szalagok számára szolgáló bevágások a megfelelő helyen üresen ott sorakoznak), majd a magyar királyság „egyetemének” a királyi felség fogsága idején, 1445 és 1452 között

¹² CHMEL 1843. i. m.; GUTKAS 1966. i. m. 55., 81–83.

¹³ GUTKAS 1966. i. m. 85.

¹⁴ MÁLYUSZ ELEMÉR: A magyar rendi állam Hunyadi korában. I. *Századok*, 91. 1957. 93–94.; *Magyarország történeti kronológiája*. i. m. 269.; A magyarországi irodalom szerint a szövetségben a cseh és morva rendek is részt vettek. A bécsi oklevél szövegében azonban csak Magyarország és Ausztria képviselőiről van szó, igaz, például az egyébként jelentős osztrák kapcsolatokkal rendelkező, dél-csehországi illetőségű Rosenbergi Ulrik és két fia, Henrik és János is szerepelnek a felsoroltak között, éspedig mint cseh alattvalók: „Ulricus de Posis [pecsétjén: „ulricus de rosenberg”], Henricus et johannes fratres filii eusdem, Regnicole regni Boemie”. Ez annak felel meg, ami az egyezményt követően a magyar és osztrák rendek Horvátországhoz intézett oklevelében is szerepel, miszerint a két ország rendjei Cillei Frigyes és Ulrik gróffokkal és (csupán) némely Bécsben jelenlévő morva és cseh urakkal léptek szövetségre, vö.: TELEKI JÓZSEF: *Hunyadiak kora Magyarországon*. X. Pest, 1853. 326–328. (CLVIII. sz.).

¹⁵ Bécs, HHStA AUR 1452.III.5., vö.: JOSEPH CHMEL: *Materialien zur österreichischen Geschichte*. I. Wien, 1837. Nr. 188.

¹⁶ Az 1328. évi magyar–osztrák békekötés (Brucki béke, vö. KÖBLÖS – SÜTTŐ – SZENDE 2000. i. m. 96–105.) I. Károly és 32 magyar országnagy által 1328. szeptember 21-én megerősített példánya [HHStA AUR 1328. IX.21. (DF 257972); kiadása: GEORGIUS FEJÉR: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. VIII/7. Budae, 1842. 204–211.; a pecsétek közlése: ENGEL PÁL – LÖVEI PÁL: Sokpecsétes oklevelek 1323-ból és 1328-ból. *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok*. Szerk. Bardoly István, László Csaba. Budapest, 1998. 133–148. – ugyanúgy megvan, mint a Habsburg Frigyes és testvérei által 1328. október 21-én kiállított, több ausztriai főúr által is megpecsételt oklevél (Magyar Országos Levéltár, DI 2510; kiadása: WENZEL GUSZTÁV: *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból*. I. Budapest, 1874. 269–275.). Az 1423 márciusának közepén Késmárkon Zsigmond magyar király, illetve II. Ulászló lengyel király és testvére, Sándor herceg között született, az 1412. évi békekötést megújító és a husziták elleni szövetséget létrehozó egyezményt (*Magyarország történeti kronológiája* 1981. i. m. 250.) követően március 30-án a magyar rendek tizenhét főpap és országnagy felsorolásával, tizenegy pecséttel állítottak ki oklevelet, míg a lengyelek oklevelén az uralkodó és a herceg nagypécsettjén kívül 41 további pecsét függ [Varsó, Archiwum Gównie Akt Dawnych (a továbbiakban: AGAD) dok. perg. nr. 5566.; Bécs, HHStA AUR 1423.III.30.], de már az 1412. évi békekötéshez (vö. KÖBLÖS – SÜTTŐ – SZENDE 2000. i. m. 163–172.) kapcsolódóan is fennmaradt jelenleg kilenc-, eredetileg talán tízpecsétes magyar, illetve most 38 pecsétet, eredetileg legalább 50, de talán 53 pecsétet hordozó lengyel oklevél [Varsó, AGAD dok. perg. nr. 5558. (1412.II.18.); Bécs, HHStA AUR 1412.III.15.].

használt állampecsétje¹⁷ következik, aztán a két Cillei és az osztrák delegációt vezető Ulrich von Eizinger osztrák főkapitány, majd osztrák részről tíz prelátus, tizenhat főúr, nyolc lovag, tizennégy nemes és hat város következik a felsorolásban (a főpapok és a főurak között ketten-ketten azonban nem pecsételtek).¹⁸ Az oklevél alján négy sorban húzódnak a pergamenszalagokat befogadó vágások, több közülük azonban üres, és az oklevélben felsorolt kilencvennél több névhez csak 82 (később) megszámozott szalag és pecsét tartozik. A magyarok és az osztrákok nem egyszerre tették rá a szalagokra a pecséteket. Az oklevél megírását követően először az utóbbiak pecsételtek, de a szöveg felsorolásának megfelelően kihagyták az abban elől lévő magyarok számának megfelelő bevágásokat (sőt, a biztonság kedvéért néhányat többet is), nem számítva arra, hogy a városok bírái nem fognak pecsételni, és így a magyarok sorának végén nagyobb űr keletkezik (a szövegben felsorolt ausztriai városok pecsétjei egyébként rákerültek az oklevélre; a magyar városok képviselői feltehetően egyszerűen nem vitték – nem is vihették? – magukkal városaik pecsétnyomóit¹⁹). Az osztrák pecsétek szabályos, kör alakú fészkekbe kerültek, az

¹⁷ A szakirodalomban „az országtanács pecsétje”, „az országnagyok pecsétje”, „Magyarország prelátusai és bárói pecsétje” megjelöléssel szokás szerepeltetni: KUMOROVITZ L. BERNÁT: *A magyar pecséthasználat története a középkorban*. 2. átdolg., bőv. kiad. Budapest, 1993. 75., 68. kép.; *Magyarországi művészet 1300–1470 körül*. Szerk. Marosi Ernő. Budapest, 1987. I.: 745.; II.: 1855/3. kép.; BÁNDI ZSUZSANNA: A Magyar Országos Levéltár Mátyás-kori pecsétkiállításának katalógusa. *Levéltári Szemle*, 62. 1991. 75–76. (17. a sz.); Valójában két nagyon hasonló, de némileg eltérő pecsétet (valamint egy harmadik, kisebbet is) használtak: SZENTPÉTERY IMRE: Hédervári Imre 1447-i felmentő levele. *Turul*, 20. 1902. 157–161.; A bécsi oklevél pecsétjének felirata – hasonlóan a legtöbb ismert lenyomathoz – rosszul olvasható, de a kivehető részletek alapján a gyakrabban használt, „sigillum universitatis rengni [!] hungarie” köriratú pecsétről lehet szó. Az 1452. évi oklevélen tehát együtt szerepel az állampecsét és Hunyadi János kormányzó pecsétje. SZENTPÉTERY 1902. i. m. 161–162. négy hasonló esetről, mint ritkaságról tudósított, ezt az ötödik példát nem ismerte.

¹⁸ GUTKAS 1966. i. m. 85.

¹⁹ A magyarországi sokpecsétes oklevelek közül egyedül 1402-ben szerepel a pecsét sor legvégén Pozsony és Sopron pecsétje [HStA AUR 1402.IX.14., 111. és 112. pecsét; vö. *Sigismundus rex et imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387–1437*. Kiállítási katalógus. Szerk. Takács Imre. Budapest – Luxemburg, 2006. 62. (P8 kat. sz., Fazekas István); LŐVEI PÁL: *Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevelén függő pecsétek* (megjelenés alatt)], viszont ez az oklevél Pozsonyban kelt, Sopron pedig a Pozsonyhoz legközelebbi – szükség esetén egy nap alatt elérhető – királyi város volt. 1492-ben a fentebb leírtak szerint a városok külön okleveleket állítottak ki, Buda és Pest az országgyűlés budai helyszínén, Kolozsvár és az erdélyi száz városok (valamint Pozsony és Sopron fent említett példája alapján talán más városok is) saját településeiken. Valószínű, hogy a városok pecsétjeit a hosszú ideig tartó utazgatások és országgyűlések idején a városi joghatóság egyszerűen nem nélkülözhetette, nélkülük megállt volna az élet. A főpapoknál, a hivatalt viselő arisztokratáknál és a nemeseknél, megyei követeknél ez nem jelentett problémát, hiszen a nevükben okleveleket csak jelenlétükben állítottak ki; a királyok esetében pedig éppen azért került sor az írásbeliség és a jogszolgáltatás fejlődésével újabb pecsét típusok kialakulására, mert a királyi oklevéladást nem lehetett már kizárólag a király személyes jelenlétéhez kötni. A különböző királyi pecsétek használatát a visszaélések elkerülése érdekében biztonsági intézkedésekkel körül is bástyázták (problémák így is adódtak), a városok esetében azonban a település határain kívül talán még akkor sem lehetett a polgárság számára megnyugtató módon ellenőrzés alatt tartani a pecsét használatát, ha a városnak esetleg két pecsétje is volt egy időben, mint Budának (*Das Ofner Stadtrecht*. Hrsg. von Karl Mollay. Budapest, 1959. 81. – 53. fejezet), Bártfának (*Magyarországi művészet* 1987. i. m. II.: 1855/5–6. kép.), vagy Sopronnak. Sopron 1340-ben királyi engedéllyel megújított pecsétnyomója a levéltár állandó kiállításán látható: HÁZI JENŐ: *Sopron szabad királyi város története*. I/1. Sopron, 1921. 77–78.; BÁNDI ZSUZSANNA: A Magyar Országos Levéltár Anjou-kori pecsétkiállítása, 1982. szept. 22-től. *Levéltári Közlemények*, 53. 1982. 198.: 107. sz.; HORVÁTH ZOLTÁN: *Sopron város címerei a történelmi események háttérében*. Budapest, 1992. 20.; Egy másik, a város „bírói” pecsétjének nevezett tipáriumot (1346) ugyancsak a levéltári

idegen országban technikailag felkészületlenebb magyarok pecsétfészkei szabálytalanab-
bak, helyenként egyenesen szedett-vedett benyomást keltenek, mintha a hivatalos progra-
mokat követően talán már a szállásukon ejtették volna meg a pecsételést.

A sokpecsétetes okleveleket megerősítő pecsétek „begyűjtése” tehát nem kis feladat elé
állította az illetékes kancelláriát, aminek során éppúgy meg kellett küzdeni a pecsételők
türelmetlenségével, elfoglaltságával, fáradtságával, mint kivagyiságával, rangjukra való
érzékenységével. Nemcsak a sorok, de időnként a pecsétek között is olvasni lehet.

kiállítás mutatja be, ahogy az 1530-ból való kisebb pecsétet is; valamennyi soproni emléket említi: T. E. [TOMPOS
ERNŐ]: Címertani kiállítás. *Soproni Szemle*, 21. 1967. 86–88.